

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 351-365, February 2013

TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ELEŞTİREL OKUMA

CRITICAL READING IN TURKISH LANGUAGE CURRICULUMS

Yrd. Doç. Dr. Erol DURAN

Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği ABD

Abstract

An important part of learning at school are provided with readings. In order to permanent of learning is to make critical challenges. For this reason, training of critical reading education must be the most important aspect of reading education programs. This study aims to examine what kind of description and acquisitions about training of critical reading in the Turkish Language (1-5 and 6-8. classes) Curriculums. In this study, Survey model was used and content analysis was conducted. To collect data primarily, the Programs were reached from the Board of Education website (www.ttkb.meb.gov.tr). Programs were screened aspect of based on the philosophy of the curriculum and the general objectives, basic skills, methods and techniques and acquisition. According to the findings, it can be said that there are adequate and quantity acquisitions in Curriculums for both primary and secondary school students. When critical reading acquisition of the program are analyzed, it is seen that the acquisition are gained through to a text analysis studies. These acquisitions are required to discrimination, conflicts detection, wrong setting, goal setting, related to the

non determination, and questioning studies to determine the similarities and differences. In this respect, these acquisitions can contribute to the training of critical reading. It can be expressed that critical reading acquisitions concentrate in elementary school 3. In first and second class of elementary schools, first priority is the development of fluent reading skills of students in grades voice. Therefore, it can be said that most of these acquisitions consider from elementary school 3 classes.

Key Words: Reading, Critical Reading, Turkish Language Curriculums

Öz

Okuldaki öğrenmelerin önemli bir kısmı, okuma etkinlikleri yapılarak sağlanmaktadır. Bu öğrenmelerin kalıcı olması için gerek şartlardan birisi eleştirel okumalar yapmaktır. Bu sebeple, eleştirel okuma eğitimi, okuma eğitimi programlarının en önemli yönü olmalıdır. Bu çalışma, Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. sınıflar) Öğretim Programlarındaki eleştirel okuma eğitimine yönelik ne tür açıklama ve kazanımların olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla öncelikle, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı web sitesinden (www.ttkb.meb.gov.tr), Programlara ulaşılmıştır. Programlarda, öğretim programının dayandığı felsefe; genel amaçlar, temel beceriler, yöntem ve teknikler ile kazanımlar kısmı taranmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular dikkate alındığında, hem ilkokul hem de ortaokul öğrencilerine yönelik yeterli sayı ve nitelikte kazanımın olduğu söylenebilir. Programdaki eleştirel okuma kazanımlarının bir metin inceleme çalışması sırasında kazandırılması düşünülen kazanımlar olduğu görülmektedir. Bu kazanımlar, ayırt etme, çelişkileri saptama, yanlışları belirleme, amaç belirleme, ilgili olmayı belirleme, benzerlik ve farklılıkları belirleme ve sorgulama çalışmalarını gerektirmektedir. Bu yönüyle bu kazanımlar, eleştirel okuma eğitimine katkı sağlayabilir. Eleştirel okuma kazanımlarının, ilkokul 3. sınıftan itibaren yoğunlaştığı ifade edilebilir. İlkokul 1 ve 2. sınıflarda öğrencilerin sesli ve akıcı okuma becerilerinin geliştirilmesinin birinci öncelik olduğu düşünüldüğünde, bu kazanımların en erken ilkokul 3. sınıfta verilmesinin uygun olacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Okuma, Eleştirel Okuma, Türkçe Dersi Öğretim Programları

Giriş

Okumanın birçok nedeni, birçok amacı olabilir. Nedeni ve amacı her ne olursa olsun, eleştirel düşünmeye, çok yönlü bakış açıları geliştirmeye, kendini ve dünyayı anlamaya, yorumlamaya giden en etkili yol okumadır (Adalı, 2010: 9). Okuma, bireyin kendini yenilemesi, sınırlarını zorlaması, evrenselliğe ulaşması için vermiş olduğu ulvi bir mücadeledir (Ungan, 2008: 219). Okuma süreci, bilişsel ve duyuşsal süreçlere dayalı, karmaşık, (Bamberger, 1990: 12) zihinsel derinliği olan bir edimdir. Zihnin gelişimine en büyük katkıyı sağlayan beceri olan okuma (Güneş, 2007: 117), metindeki anlamın yapılandırılması, yorumlanması gibi eylemler okuma sürecinde anlama ve anlamı yapılandırmaya yönelik bazı zihinsel etkinliklerdir (Karadüz, 2011: 135).

Okuma, görme, anlama ve zihinde yapılandırma olmak üzere üç aşamayı içermektedir. Görme aşamasında yazıdaki çizgi, harf ve semboller algılanmaktadır. Ardından bunlara dikkat yoğunlaştırılarak kelime ve cümleler tanınmakta, ilgi duyulan ve gerekli görülenler seçilmektedir. Seçilen bilgiler, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma, sorun çözme ve değerlendirme gibi zihinsel işlemlerden geçirilerek anlamlandırılmaktadır. Son aşamada ise anlamlandırılan bilgiler ön bilgilerle birleştirilerek bütünleştirilmekte ve zihinde yapılandırılmaktadır (MEB, 2012a: 16).

Bireyler yeni bilgilere ulaşmak için okumalarını, çeşitli okuma kaynaklarından (kitap, gazete, dergi, dijital ortamlar, vb.) yapmaktadırlar (Özbay, 2007: 4). Bu okuma kaynakları, bir yandan insanların yaşamlarını kolaylaştırırken diğer yandan onların gereksiz, yanlış veya eksik bilgiyle karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedirler. Bu nedenle insanların dışarıdan aldıkları bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine sorgulaması, eleştirmesi, bilginin doğruluğunu araştırması gerekmektedir. Bu sebeple, eleştirel okuma önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Özensoy, 2012: 199).

Eleştirel kelimesi değerlendirme, yargılama ve ayırt etme anlamlarına gelen Yunanca "kritikos" teriminden türetilmiş, Latince'ye "criticus" olarak geçmiş ve bu yolla diğer dillere yayılmıştır. Eleştiri, olumsuzlukları ortaya çıkarma veya bir şeyi yerme değildir. Eleştirel düşünme, çoklu ve derinlemesine bakış açısının geliştirildiği, düşünmeye ilişkin değişik ve zengin anlayışların yer aldığı düşünsel eylemlerin odağında bulunur (Karadüz, 2010: 1574-1575). Eleştirel düşünme, olaylara sınırlı bir çerçeveden bakmayı engeller, bireyin kendini ve çevresini sorgulamasını ve daha iyi algılamasını sağlar (Başoğlu ve Mutlu, 2012: 985). Eleştiri inceleneni değerlendirmeyi içerir. Bu bağlamda eleştirel okuma yapan kişinin amacı sadece okuduğu metindeki düşüncelere karşıt görüş geliştirmek değil, aynı zamanda farklı görüşleri desteklemek

için de düşünmek olduğundan, öncelikle savunulan görüşü tartar ve bir sonuca ulaşır (Sadioğlu ve Bilgin, 2008: 816).

Eleştirel Okuma

Eleştirel okuma bireyin okuduğu metindeki kelime ve cümlelerin ne anlama geldiğini özenle takip ederek daha dikkatli düşünmesine yol açmakta ve bu durum, okuduğu metni daha geniş bir bakış açısıyla ele almasını sağlamaktadır. Dolayısıyla okuduğu metni eleştirel bir gözle okuyan birey, zihnini sürekli olarak yoklama ve canlı tutma becerisine de sahip olmaktadır (Odabaş, Odabaş ve Polat, 2008: 434). Eleştirel okuma insana, soran, sorgulayan (Darch ve Kameenui, 1987), araştıran aydın olma bilincini veren ve yazarın yazma amacını ve üslubunun belirlemede yardımcı olan (Pirozzi, 2003: 25) bir anahtar gibidir (İşeri, 1998). Eleştirel okuma, bireyin okuduklarını yargılaması, sorgulaması, değerlendirmesi, güvenilir kaynaklardan yararlanarak ve kendi aklını kullanarak bir sonuca varmasıdır (Özensoy, 2011: 13).

Eleştirel okuma, okuma sırasında, okuyucunun metinde işlenen düşüncelerdeki tutarlılık ya da tutarsızlıkları, çelişkileri, metnin yazılma nedenlerini, verilen örneklerin uygunluğu ya da yeterliği hakkında kendine sorular sorarak okumasıdır. Sorgulayıcı okuma, bir dizi soruyla olguların neden-sonuç ilişkilerini araştırma, analiz etme, düşünce üretme, düşünceleri düzenleme, görüşleri karşılaştırma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme gibi işlemleri gerektirmektedir (MEB, 2012a: 354). Eleştirel okuma sırasında okuyucu diğer okuma tekniklerine göre daha fazla zaman ve emek ve harcar. Eleştirel olmayan okuyucu yazıda anlatılanları genellikle tartışmasız doğru olarak kabul eder ve bunları ezberlemeye çalışırken, eleştirel okuyucu yazıda ne anlatıldığına, bunların hangi düşüncelerle desteklendiğine dikkat ettiği kadar; konunun nasıl betimlendiği ile de ilgilenir (Aşılıoğlu, 2008).

Okuma, yalnızca bilgi edinmede, zihnimize takılan soruların yanıtını bulmada ya da başkalarının yaşantı ve deneyimlerini paylaşmada kullandığımız bir araç değildir. Okurken anlama, sezme ve kestirme gücü işletilir. Ayrıca yazıda söylenenlerin, öne sürülen sav ya da düşüncelerin geçerliliğini düşünürüz. Bütün bunlar okuyucu da eleştirel bir tutum oluşturur. Bu yönden okuma eleştirel düşünmeyi diri tutan ve besleyen bir tür kaynak gibidir (Özdemir, 2011: 19-20). Eleştirel okuyucular, bir metinde yazarın kendisine aktardığı bilginin gerçek hayattaki karşılığını aramaya, bulmaya çalışır. Okuyucu, okuduğunu anladıktan sonra onu değerlendirme işleminden geçirir, yorumlar, yani eleştirir (Bağcı ve Şahbaz, 2012: 2).

Eleştirel okuma eğitimi bu kadar önemli iken, bu eğitimin verilmeye başlanması ve kazandırılması gereken ilk ve ortaokul Türkçe derslerindeki uygulamaların nasıl olduğunun tespit edilmesi şarttır. Bu tespit yapılabilmesi için ilkönce, uygulamaya yön veren Türkçe Dersi Öğretim Programlarında eleştirel okuma eğitiminin yeri tespit edilmelidir. Araştırmacı bu sebeple Programlardaki

eleştirel okuma eğitimini incelemiştir. Bu çalışmanın eleştirel okumanın uygulamadaki durumunu tespit etmek isteyen araştırmacılara ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkçe Öğretim Programlarında (1-5 ve 6-8. sınıflar), eleştirel okuma eğitimine ilişkin yer alan açıklama ve kazanımları incelemektir. Bu amacı derinlemesine incelemek amacıyla şu sorulara cevap aranmıştır: Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. sınıflar) Öğretim Programlarında,

1. İlkokul 1-4. sınıf öğrencileri için,
2. Ortaokul 5-8. sınıf öğrencileri için,

eleştirel okuma eğitimine yönelik ne tür açıklama ve kazanımları vardır?

Yöntem

Araştırmada tarama modeli kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu, olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009: 77). Araştırmacı yukarıdaki sorulara cevap bulmak amacıyla İlköğretim Türkçe Öğretim Programları (1-5 ve 6-8. sınıflar), eleştirel okuma eğitimine yönelik açıklama ve kazanımlar yönünden taramış ve içerik analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplamak amacıyla öncelikle, Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) ve Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programlarına ulaşılmıştır. Programlar Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı web sitesinden (<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari>) indirilmiş ve programların açıklamalar ve kazanımlar kısmı taranmıştır. Programlarda, ilgili öğretim programının dayandığı felsefe; genel amaçlar, temel beceriler ve yöntem ve teknikler kısmı taranmıştır. Çünkü bu kısımlar bir öğretim programının üzerine kurulu olduğu ve yapısının temellerini oluşturan unsurlarıdır. Programlardaki eleştirel okuma eğitimine yönelik kazanımlar seçilirken, bu eğitime dolaylı katkısı olanlar yerine doğrudan katkısı olan kazanımlar tercih edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Sosyal bilimlere ilişkin çalışmalarda sıklıkla kullanılan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla, kitap, kitap bölümü, mektup, tarihsel dokümanlar, gazete başlıkları ve yazıları gibi, bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri

ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir (Sert, Kurtoğlu, Akıncı ve Seferoğlu, 2012: 2).

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bulguları ve bulgulara ait yorumlar, alt problem sırası dikkate alınarak verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Türkçe Öğretim Programında, ilkokul 1-4. sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma eğitimine yönelik açıklama ve kazanımlar aşağıda belirtilmiştir:

a. Açıklamalar

Eleştirel düşünme ve eleştirel okuma becerisi Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında önemli bir yere sahiptir. Programının hazırlanma amaçları açıklanırken şu ifadelerle yer verilmiştir (MEB, 2012a):

...Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı; Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, bilgiyi kullanabilen, üretebilen, girişimci, kişisel ve sosyal değerlere önem veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Ayrıca, benzer şekilde eleştirel düşünme becerisi öğretim programının genel amaçları ve temel becerileri arasında da yer almaktadır (MEB, 2012a):

Genel Amaçlar

Türkçe öğretiminin amacı, Türk Millî Eğitimin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin: ...Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmektir.

Temel Beceriler

Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı içerdiği öğrenme alanları ve kazanımlarla öğrencilerde aşağıdaki temel becerilerin gelişmesini sağlayacaktır. Bu programla ulaşılmaması beklenen temel beceriler; Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, karar verme, metinler arası okuma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme olarak sıralanmaktadır.

Öğretim Programında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunması gereken nitelikler içerisinde, metinlerin öğrencinin eleştirel bakış açısının gelişimine katkı sağlaması gerekliliği belirtilmiştir (MEB, 2012a):

...Metinler öğrencilerin hayal dünyalarını, yaratıcılıklarını zenginleştirecek ve öğrencilere eleştirel bakış açısı kazandıracak nitelikte olmalıdır.

Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında okumanın tanımı yapılırken şu ifadelere yer verilmiştir (MEB, 2012a):

... dikkat yoğunlaştırılarak kelime ve cümleler tanınmakta, ilgi duyulan ve gerekli görülenler seçilmektedir. Seçilen bilgiler, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma, sorun çözme ve değerlendirme gibi zihinsel işlemlerden geçirilerek anlamlandırılmaktadır.

... okunanlar tartışılmalı ve değerlendirilmelidir.

Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında eleştirel okuma, yöntem ve teknikler başlığı altında şu şekilde açıklanmıştır.

Okuma sırasında, okuyucunun metinde işlenen düşüncelerdeki tutarlılık ya da tutarsızlıkları, çelişkileri, metnin yazılma nedenlerin, verilen örneklerin uygunluğu ya da yeterliği hakkında kendine sorular sorarak okumasıdır. Sorgulayıcı okuma, bir dizi soruyla olguların neden-sonuç ilişkilerini araştırma, analiz etme, düşünce üretme, düşünceleri düzenleme, görüşleri karşılaştırma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme gibi işlemleri gerektirmektedir. Sorgulayıcı okuma; aynı zamanda bilgiyi edinme, açıklama ve kavramlar arasındaki ilişkileri yapılandırma biçimidir.

Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında sıklıkla yer alan açıklamalardan da açıkça anlaşılmaktadır ki; Program, ilkökul çağı öğrencisinin eleştirel düşünme becerisini dolayısıyla da eleştirel okuma becerisini geliştirmeyi merkeze almıştır. Hatta eleştirel düşünme becerisinin, Programın hem hazırlanış amaçlarından, hem genel amaçlarından hem de temel becerilerinden biri olarak ele alınması, bu becerinin, Programın ana amaçlarından biri olduğunu vurgulu bir biçimde ortaya koymaktadır. Programda, eleştirel bakış açısının gelişiminin, ancak uygun metinlerle mümkün olabileceğinden söz edilmesi önemlidir. Ayrıca programda, eleştirel okuma yöntemine ve yöntemin uygulanış biçimine de yer verilmiştir.

b. Kazanımlar

Türkçe Dersi Öğretim Programında, okuma ve görsel okuma öğrenme alanları içerisinde yer alan eleştirel okuma kazanımları (MEB, 2012a), Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında Yer Alan Eleştirel Okuma Kazanımları

Sınıflar	Öğrenme Alanı	Kazanım
İlkokul 1-4	Görsel Okuma	Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri, düşünceleri sorgular.
İlkokul 1-4	Görsel Okuma	Metin ve görsel ilişkisini sorgular.
İlkokul 2-4	Okuma	Sorgulayıcı okur.
İlkokul 2-4	Okuma	Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.
İlkokul 2-4	Okuma	Metinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.
İlkokul 3-4	Okuma	Okuduklarındaki duygusal ve abartılı öğeleri belirler ve sorgular.
İlkokul 3-4	Okuma	Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.
İlkokul 3-4	Okuma	Okuduklarında dil, ifade ve bilgi yanlışlarını belirler.
İlkokul 3-4	Okuma	Metindeki anlam bakımından çelişkili ifadeleri saptar.
İlkokul 3-4	Okuma	Okuduklarında gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt eder
İlkokul 4	Okuma	Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.
İlkokul 4	Okuma	Yazarın amacını belirler.
İlkokul 4	Okuma	Okuduğu metindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
İlkokul 4	Okuma	Okuduklarında eksik bırakılan ve konuyla ilgili olmayan bilgiyi fark eder.

Tablo 1'deki bulgulara göre, Türkçe (1-5. sınıflar) Öğretim Programında, ilkokul 1. sınıfa yönelik iki, 2. sınıfa yönelik beş, 3. sınıfa yönelik on ve 4. sınıfa yönelik on dört kazanım olduğu görülmektedir. Eleştirel okuma kazanımlarının ilkokul 3. Sınıftan itibaren yoğunlaştığı ifade edilebilir. İlkokul 1 ve 2. sınıflarda öğrencilerin sesli ve akıcı okuma becerilerinin geliştirilmesinin birinci öncelik olduğunu varsayarsak; eleştirel okuma kazanımlarının ilkokul 3. sınıftan sonra yoğunlaşması uygundur. Hatta ilkokul 1 ve 2. sınıfta yer alan beş farklı eleştirel okuma kazanımlarının, bu sınıf seviyesi için ağır olabileceğini söylemek çok ta yanlış olmaz.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. Sınıflar) Öğretim Programlarında, ortaokul 5-8. sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma eğitimine yönelik açıklama ve kazanımlar aşağıda belirtilmiştir:

a. Açıklamalar

Ortaokul 5. sınıflar, 2012-2013 eğitim öğretim yılından önce ilköğretim 5. sınıf olarak adlandırılmakta idi. Ve bu sınıf seviyesine yönelik hazırlanan Program, ilkokul1-4. sınıflar için geçerli olan ilköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı olarak yayınlanmıştır. Dolayısıyla yukarıda ilkokul 1-4. sınıflar için Programda yapılan açıklamalar, ortaokul 5. sınıflar içinde geçerlidir. Bu bölümdeki açıklamalar, sadece ortaokul 6-8. sınıflar için yapılacaktır. İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıf) Öğretim Programında, eleştirel okuma eğitimine yönelik açıklamalar şu şekilde sıralanabilir (MEB, 2012b):

Programdaki Temel Yaklaşım

...Türkçe Dersi (6-8. sınıflar) Öğretim Programı'yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır...

Genel Amaçlar

...Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,

7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri, amaçlanmaktadır...

Temel Beceriler

Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programında, ortaokul 6-8. Sınıf öğrencilerinin ulaşması beklenen temel beceriler şu şekilde sıralanmıştır: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik.

Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programında okumanın tanımı yapılırken şu ifadelere yer verilmiştir (MEB, 2012b):

...okuma öğrenme alanıyla, öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları yazılı metinleri doğru, akıcı bir biçimde ve uygun yöntemleri kullanarak okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayabilmeleri ve okumayı bir alışkanlık hâline getirebilmeleri amaçlanmıştır.

Türkçe Dersi 6-8. Sınıf Öğretim Programında eleştirel okuma, yöntem ve teknikler başlığı altında şu şekilde açıklanmıştır (MEB, 2012b):

Amaç: Öğrencilere okudukları hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşüncelerini sağlamak; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirerek kendi doğrularını buldurmaktır.

Uygulama: Metin okunurken öğrenciler, katılıp katılmadıkları yerleri belirler ve zihinlerinde oluşan sorulara cevap ararlar. Duygu, düşünce ve olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya çalışırlar. Kişisel deneyimlerinden hareketle okuduklarını anlamlandırırılar.

Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı, öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin dolayısıyla da eleştirel okuma becerisinin gelişimini önemsemektedir. Programın temel yaklaşımında, genel amaçlarında, temel becerilerinde, yöntem ve teknikler bölümünde ve okuma becerisinin tanımı yapılırken; eleştirel düşünme ve eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesi gerekliliğinden sıklıkla söz edilmektedir. Bu durum Programın, eleştirel okuma becerilerin gelişimini ne kadar önemseydiğini ortaya koymaktadır.

b. Kazanımlar

Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. sınıflar) Öğretim Programında, okuma ve görsel okuma öğrenme alanları içerisinde yer alan eleştirel okuma kazanımları (MEB, 2012a-b), Tablo 2’de gösterilmiştir

Tablo 2.

Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. sınıflar) Öğretim Programlarında Yer Alan Eleştirel Okuma Kazanımları

Sınıflar	Öğrenme Alanı	Kazanım
İlkokul 5	Okuma	Okuduklarındaki duygusal ve abartılı öğeleri belirler ve sorgular.
İlkokul 5	Okuma	Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.
İlkokul 5	Okuma	Metinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.
İlkokul 5	Okuma	Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.
İlkokul 5	Okuma	Okuduklarında eksik bırakılan ve konuyla ilgili olmayan bilgiyi fark eder.
İlkokul 5	Okuma	Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.
İlkokul 5	Okuma	Okuduklarında dil, ifade ve bilgi yanlışlarını belirler
İlkokul 5	Okuma	Metindeki anlam bakımından çelişkili ifadeleri saptar.
İlkokul 5	Okuma	Sorgulayıcı okur.

İlkokul 5	Okuma	Okuduklarında gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt eder
İlkokul 5	Okuma	Verilen örneklerin konuya uygun olup olmadığını sorgular.
İlkokul 5	Okuma	Yazarın amacını belirler.
İlkokul 5	Okuma	Okuduğu metindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
İlkokul 5	Görsel Okuma	Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri, düşünceleri sorgular.
İlkokul 5	Görsel Okuma	Metin ve görsel ilişkisini sorgular.
Ortaokul 6-8	Okuma	Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.
Ortaokul 6-8	Okuma	Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
Ortaokul 6-8	Okuma	Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.
Ortaokul 6-8	Okuma	Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.
Ortaokul 6-8	Okuma	Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
Ortaokul 6-8	Okuma	Metni içerik yönünden değerlendirir.

Tablo 2'deki bulgulara göre, Türkçe (1-5. sınıflar) Öğretim Programında, ilkokul 5. sınıfa yönelik on beş kazanım yer almaktadır. Türkçe Dersi (6-8. sınıflar) Öğretim Programında her sınıf seviyesinde, eleştirel okumaya yönelik altışar adet kazanım hazırlanmıştır. "Verilen örneklerin konuya uygun olup olmadığını sorgular." kazanımı hariç, Ortaokul 5. sınıftaki kazanımların, ilkokul 4. sınıftaki kazanımlarla aynı olduğu görülmektedir. Bu iki yaş grubu öğrencilerinin benzer özellikler taşıması nedeniyle bu yaklaşım doğrudur. Ortaokul 6-8. sınıflar için hazırlanmış eleştirel okuma kazanımlarının, öğrencilerin eleştirel bakış açıları kazanımlarına katkı sağlayacak kazanımlar olduğunu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. sınıflar) Öğretim Programlarında yer alan, eleştirel okuma eğitimine ilişkin açıklama ve kazanımları incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular dikkate alındığında, hem ilkokul hem de ortaokul öğrencilerine yönelik yeterli sayı ve nitelikte kazanımın olduğu görülmektedir. Eleştirel okuma kazanımları incelendiğinde, kazanımların bir metin inceleme çalışması sırasında kazandırılması düşünülen kazanımlar olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kazanımlar, ayırt etme, çelişkileri saptama, yanlışları belirleme, amaç belirleme, ilgili olmayanı belirleme, benzerlik ve farklılıkları

belirleme ve sorgulama çalışmalarını gerektirmektedir. Bu yönüyle bu kazanımların eleştirel okuma ve eleştirel düşünmeye katkı sağlayacağı söylenebilir.

Eleştirel düşünme ve eleştirel okuma becerileri, yalnızca sınıf içi öğrenmeler için değil aynı zamanda yaşam boyu öğrenmeler için gerekli becerilerdir (Allen, 2004; Nilson, 2003). Etkili bir öğrenme ve başarı için, eleştirel düşünme ve eleştirel okuma gereklidir. Bireysel yaratıcılık ve topluma katılma sorumluluğu (Neilsen, 1989: 14) ve düşünsel ve duyuşsal gelişimini tamamlaması açısından okumanın, özellikle eleştirel okumanın gelişimi önemlidir (Kuzu, 2004: 60). Okuldaki öğrenmelerin önemli bir kısmı, metinler aracılığıyla ve öğrenme-öğretme süreçlerinin temel etkinliklerinden bir olan (Karabay ve Kayıran-Kuşdemir, 2010: 111) okuma etkinlikleri yapılarak sağlanmaktadır (Sallabaş, 2008: 145). Bu öğrenmelerin kalıcı olması için gerekli şartlardan birisi eleştirel okuma yapmaktır. Bu sebeple, eleştirel okuma eğitimi, okuma programlarının en önemli yönü olmalıdır (Jewett, 2007; Walz, 2001; Zigo ve Moore, 2004).

Eleştirel okuma bireylere, okudukları metinle ilişkili soru sorma alışkanlığı kazandırarak; düşüncelerini; konuyu olumlu, olumsuz yanlarıyla ve tarafsız bakış açısıyla değerlendirerek kendi doğrularını bulmalarını sağlar (Yıldız, 2008: 135). Öğrencilerde, okudukları metinlerde, yazarın bakış açısının doğrudan kabul etmek ve metinde anlatılanlara katılmak yerine; metinde anlatılanlara eleştirel bir gözle bakmasını; metinlerin eksik ve yanlış yönlerinin olabileceği bakış açısı geliştirilmelidir (DeVoogd, 2008: 22).

Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programındaki “Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri, düşünceleri sorgular.” Kazanımının verilmesi, bireylerin gazete, dergi ve internet aracılığıyla ulaşan bilgilerin güvenilirliğini sorgulama becerisini geliştirmesine katkısı yönünden oldukça önemlidir. Çünkü medya ve internet okuryazarlığında eleştirel okuma becerisinin kullanılması gerek şarttır. “Okuduklarında gerçek olanla hayal ürünü olanı ayırt eder.” ve “Okuduklarındaki duygusal ve abartılı öğeleri belirler ve sorgular.” kazanımlarının, ilkökul sınıflarında verilmesi önemlidir. Çünkü, daha çok masal ve hikâye okumayı tercih eden ilkökul öğrencilerinin, bu tür metinlerde hayal ürünü, duygusallık ve abartı unsurlarına sıklıkla yer verildiğinin zamanla farkına varması gerekir. Hikâye ve masallardaki hayal dünyasından, gerçek dünyaya geçiş, bu kazanımların kazanılması ile mümkündür.

“Metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.”, “Metinde ortaya konan sorunları belirler ve onlara farklı çözümler bulur.”, “Metin ve görsel ilişkisini sorgular.” ve “Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.”, “Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.” ve “Sorgulayıcı okur.” kazanımları, ilkökul öğrencilerinin okudukları metinleri eleştirel bakış açısıyla okuyabilmelerine imkân tanıyan kazanımlardır. Bu kazanımlar ilkökul öğrencilerinin metne farklı açılardan bakmalarını ve bu yolla da eleştirel okumalarını sağlayabilirler.

Programda, “Okuduklarında eksik bırakılan ve konuyla ilgili olmayan bilgiyi fark eder.”, “Okuduklarında dil, ifade ve bilgi yanlışlarını belirler.” ve “Metindeki anlam bakımından çelişkili ifadeleri saptar.” ve kazanımları ilkokul 3. sınıftan itibaren; “Yazarın amacını belirler.”, “Okuduğu metindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.” ve “Okumasını, metnin içeriğini ve okuma ortamını değerlendirir.” kazanımlarının da ilkokul 4. sınıftan itibaren yer almaktadır. Bu kazanımların seviyeleri ağır olduğu için daha önceki yıllarda verilmemesinin uygun olduğu söylenebilir.

“Verilen örneklerin konuya uygun olup olmadığını sorgular.” kazanımının, ortaokul 5. sınıf ve ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin benzer özellikler taşıması sebebiyle ilkokul 4. sınıfa da konulabilecek bir kazanımdır. Ayrıca, ortaokul 6-8. sınıf kazanımları arasında yer alan “Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.” kazanımı, öğrencilerin eleştirel okuma becerilerinin gelişimine önemli katkı sağlayabilir.

Tablo 1 ve Tablo 2’deki kazanımlar incelendiğinde, bir kazanımın bir yıldan fazla sürede kazanılabileceği öngörüldüğü görülmektedir. Eleştirel okuma kazanımlarının seviyesinin yüksek olduğu düşünüldüğünde, bu öngörünün doğru olduğu ifade edilebilir. Eleştirel okuma kazanımlarının seviyeleri itibarıyla sesli okuma becerileri gelişmiş ve akıcı okuyabilen bireylerin kazanabileceği kazanımlardır. Türkiye’deki öğrenciler genel olarak ilkokul 1-3. sınıflarında sesli okuma ve akıcı okuma becerisi kazanmaktadır. Bu sebeple, eleştirel okuma kazanımlarının en erken ilkokul 3. sınıfta verilmeye başlanması tartışılabilir.

KAYNAKÇA

- ALLEN, M. (2004). *Smart thinking: Skills for critical understanding and writing*. Oxford: Oxford University Press.
- ADALI, O. (2010). *Etkileşimli ve eleştirel okuma teknikleri*. İstanbul: Toroslu.
- AŞILIOĞLU, B. (2008). Bilişsel öğrenmeler için eleştirel okumanın önemi ve onu geliştirme yolları. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10), 1-11.
- BAĞCI, H. ve ŞAHBAZ, N. K. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerileri üzerine bir değerlendirme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-12.
- BAMBERGER, R. (1990). *Okuma Alışkanlığını Geliştirme* (Çev. Bengü Çapar) Ankara: Kültür Bakanlığı.
- BAŞOĞLU, N. ve MUTLU, B. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 983-998.

- DARCH, C. & KAMEENUÍ, E. J. (1987). Teaching ld students critical reading skills: A systematic replication. *Learning Disability Quarterly*, 10(2), 82-91.
- DEVOOGD, G. (2008). Critical comprehension of social studies texts. *RHI: Promoting Active Citizenship*, 2(2), 21-25.
- GÜNEŞ, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara, Nobel.
- İŞERİ, K. (1998). Okuma ediniminin eğitimsel işlevi. *Dil Dergisi*, (70), 5-18.
- JEWETT, P. (2007). Reading knee-deep. *Reading Psychology*, (28), 149-162.
- KARABAY, A. ve KAYIRAN-KUŞDEMİR, B. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerileri ve okumaya ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(3), 110-117.
- KARADÜZ, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 1566-1593.
- KARADÜZ, A. (2011). Eğitim fakültesi öğrencilerinin serbest okuma süreçlerinde okuma amaçları ve anlamı yapılandırma stratejileri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 134-152.
- KARASAR, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- KUZU, T. S. (2004). Etkileşimsel modele uygun okuma öğretiminin Türkçe bilgilendirici metinleri anlama düzeyine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 55-27.
- MEB. (2012a). *Türkçe (1-5. Sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. [Online Erişim: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>]
- MEB. (2012b). *Türkçe (6-8. Sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. [Online Erişim: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>]
- NEİLSEN, A. R. (1989). *Critical thinking and reading: Empowering learners to think and Act*. Illinois: The National Council of Teachers of English.
- NILSON, L.B. (2003). *Teaching at its best: A research based resource for college instructors*. M.A: Anker Publishing Company.
- ODABAŞ, H., ODABAŞ, Z. Y. ve POLAT, C. (2008). Üniversite öğrencilerinin okuma alışkanlığı: Ankara Üniversitesi örneği. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 431-465.
- ÖZBAY, M. (2007). *Türkçe özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Öncü.
- ÖZDEMİR, E. (2011). *Eleştirel okuma*. İstanbul: Bilgi.
- ÖZENSOY, A. U. (2011). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2),13-25.

- ÖZENSOY, A. U. (2012). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersiyle ilgili öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 187-202.
- PIROZZI, R. (2003). *Critical reading, critical thinking*. New York: Addison-Wesley.
- UNGAN, S. (2008). Okuma alışkanlığımızın kültürel alt yapısı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1),218-228.
- SERT, G., KURTOĞLU, M., AKINCI, A. ve SEFEROĞLU, S. S. (2012). Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: Bir İçerik analizi çalışması. *Akademik Bilişim*, 1-3. Şubat 2012, Uşak Üniversitesi, Uşak.
- SADIOĞLU, Ö. ve BİLGİN, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 7(3), 814-822. [Online Erişim: <http://ilkogretim-online.org.tr>.]
- SALLABAŞ, M. E. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(16), 141-155.
- WALZ, J. (2001). Critical reading and the internet. *The French Review*, 74(6), 1193-1205.
- YILDIZ, C. (2008). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- ZIGO, D., & MOORE, M. T. (2004). Serious reading, critical reading. *The English Journal*, 94(2), 85-90.